

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE A MAGÁN- ÉS A CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ VALÓ JOG

*Tysiac kontra Lengyelország*¹

Az ügy körülményei. A panaszos, Alicja Tysiac, mivel évek óta erősen rövidlátó, harmadik terhességének elején, 2000 februárjában több orvossal konzultált, mert attól tartott, a magzat kihordása súlyosan befolyásolná már meglévő betegségét. Annak ellenére, hogy a vizsgálatot végző szemészek arra a következtetésre jutottak, hogy a szülés nagy valószínűséggel rontana a terhességét megelőző állapotán, megtagadták az abortusz elvégzéséhez szükséges igazolás kiállítását. A panaszos ezért háziorvosához fordult, aki megírta az igazolást. Terhessége második hónapjában, amikor a szeme már négy dioptriát romlott, felkereste egy varsói kórház szülészeti osztályát. Az osztályt vezető orvos úgy találta, nincs indoka az egészségügyi okból történő abortusz elvégzésének. Alicja Tysiac gyermeke 2000 novemberében császármetszéssel megszületett. Mivel a látása olyan mértékben romlott, hogy kezelésre és mindennapos segítségre szorul, jelentős mértékben fogyatékosnak nyilvánították.

A panaszos büntetőeljárást kezdeményezett a varsói kórház szülészeti vezetője ellen, de a nyomozást az ügyészség lezárta, mivel – álláspontja szerint – nem volt okozati összefüggés az orvos döntése és a kérelmező egészségromlása között. Az orvos ellen nem indítottak fegyelmi eljárást.

*A határozat.*² Beadványában Alicja Tysiac kifogásolta, hogy annak ellenére nem végezték el az abortuszt, hogy jogosult lett volna az egészségügyi okból történő terhességmegszakításra, és ezzel sérült az egyezmény 3., 8., 13. és 14. cikkében biztosított joga. Ezen kívül sérelmezte, hogy nem volt lehetősége a hatóságok döntését megkérdőjelezni, és ezzel a törvényben garantált jogát érvényre juttatni.

A bíróság nem foglalkozott érdemben a 3. cikk megsértésével, inkább a 8. cikkel összefüggésben vizsgálta a panaszt. Elöljáróban a testület megjegyezte: mivel a lengyel jog lehetőséget ad a terhesség megszakítására, ha az anya életét vagy egészségét veszélyezteti, a bíróságnak nem feladata eldönteni, vajon az egyezmény garantálja-e az abortuszhoz való jogot. A bíróság elsősorban az államnak a 8. cik-

kel összefüggő pozitív kötelezettségeit vette számba. Mivel a kórtörténete tükrében a panaszosnak adott tanács – az abortusz elvégzése – nem irracionális, a bíróság nem tartotta szükségesnek az orvosi vélemények elemzését, amivel kapcsolatban egyébként sem kompetens. A harmadik felektől érkezett beadványok szerint az orvosok annak ellenére, hogy ezzel bűncselekményt valósítanak meg, meglehetősen ritkán járulnak hozzá az egészségügyi okból elvégzendő abortuszhoz. A lengyel kormány sem vitatta, hogy a gyakorlatban a törvény végrehajtása problematikus, mivel nincs átlátható és egyértelműen meghatározott eljárás a jogosultság megállapítására. Ezzel kapcsolatban a bíróság leszögezte: ha a törvényhozó úgy dönt, hogy engedélyezi bizonyos körben a terhességmegszakítást, akkor ennek megfelelően kell a jogi kereteket is kialakítani. Biztosítani kell egy független és kompetens testület előtti eljárást, amely a terhes nő meghallgatása után rövid időn belül meghozza indokolással ellátott döntését.

Ezt követően a testület megvizsgálta, hogy a lengyel szabályok mennyiben felelnek meg a fent említett általános elveknek. Bár létezik egy egészségügyi miniszteri rendelet az orvosi indikációjú abortusz végrehajtási szabályairól, az meglehetősen hiányos, hiszen nem rendelkezik az esetleges – a beteg és az orvos vagy az orvos és orvos közötti – nézeteltérések feloldásáról. Ehhez hasonlóan az egészségügyről szóló törvény azon rendelkezése, amely lehetővé teszi egy újabb orvos véleményének kikérését, mivel az csupán az orvosokra vonatkozik, nem biztosít semmiféle eljárásjogi garanciát a terhes nőknek e tekintetben.

Mindezek alapján a bíróság úgy ítélte meg, hogy a lengyel jog, ahogyan azt a panaszos ügyében alkalmazták, nem biztosított kellő garanciát arra, hogy a törvényben biztosított jogait hatékonyan érvényesítse. Ennek következtében a kérelmező olyan bizonytalan helyzetbe került, amely kihatott a lelkiállapotára és az egészségére is. Alicja Tysiac sem a polgári jog, sem a büntetőjog eszközeivel nem tudta volna a magánélethez való jogát érvényesíteni, mivel az orvos elleni eljárásokban csupán kártérítésre tarthatott volna igényt. A testület szerint a lengyel állam nem garantálta a kérelmező 8. cikkben biztosított jogának hatékony védelmét, ugyanakkor nem találta szükségesnek a panasz többi részének vizsgálatát.

Kommentár. A bíróság – korábbi esetjogával összhangban – ebben az esetben is megkerülte a mag-

zat jogalanyiságával kapcsolatos kérdés eldöntését. Ugyanakkor, eddig példa nélküli módon, kemény kritikával illette egy tagállam abortuszszabályozását. Nem foglal állást a választott megoldást illetően, de fontosnak tartja annak egyezménykonform alkalmazását.

AZ EGYEZMÉNY 11. CIKKE A GYÜLEKEZÉS ÉS EGYESÜLÉS SZABADSÁGA

*Oya Ataman kontra Törökország*³

Az ügy körülményei. A kérelmező, Oya Ataman, az Isztanbul Emberi Jogi Egyesület elnöke 2000 áprilisában felvonulást szervezett, így tiltakozva az úgynevezett F-típusú börtönök ellen. A rendőrség felszólította a negyven-ötven fős társaságot, hogy oszoljon fel. Mivel a demonstrálók megtagadták ezt, a rendőrök könnygázt vetettek be és harminckilenc tüntetőt, beleértve a panaszost is, őrizetbe vettek. Mindannyiukat szabadon bocsátották személyazonosságuk igazolását követően.

A kérelmező büntetőeljárást kezdeményezett az akcióban részt vevő rendőrök, valamint az isztanbuli rendőrség vezetője ellen. Beadványában sérelmezte a könnygáz használatát, a jogszerűtlen letartóztatást, valamint azt, hogy a hatóságok fellépése miatt nem tudta elmondani a felvonulás végére tervezett, közérdeklődésre számot tartó beszédét. Az ügyészség az ügyet lezárta, és ezt a döntést a bíróság 2000. szeptember 25-én kelt döntésében fenntartotta.

*A határozat.*⁴ A bírósághoz benyújtott panaszában Oya Ataman az egyezmény 3. és 11. cikkének megsértését állította. A 3. cikk miatti kérelmét – mely szerint a könnygáz használata sérti a kínzás, az embertelen és megalázó bánásmód tilalmát – a bíróság elutasította, mivel nem tudta orvosi leletekkel alátámasztani, hogy valóban egészségkárosodást szenvedett. A testület megjegyezte, hogy a könnygáz nem szerepel a tiltott toxikus gázok listáján, annak ellenére, hogy vitathatatlanul vannak mellékhatásai.

A gyülekezés szabadságát garantáló 11. cikkel összefüggésben a bíróság megállapította: a török hatóságok eljárása mindenképpen korlátozta a kérelmező jogát. A korlátozás jogi alapját a gyülekezéssről és felvonulásról szóló 2911. számú törvény képezi; a rendőrségi beavatkozás legitim célt szolgált, a közrend fenntartását és mások jogainak védelmét. A bíróság leszögezte, hogy a demonstráció jogszerűtlen volt, ezt a panaszos sem vitatta. Ugyanakkor a bírák hangsúlyozták, hogy a gyülekezés jogszerűtlen volta önmagában nem igazolja a jog korlátozását.

A rendőrség többször felszólította a tüntetőket a távozásra, mivel a felvonulás jogszerűtlen volt és zavarta a forgalmat. A bíróság azonban felhívta a figyelmet: azon túl, hogy akadályozták a forgalmat, semmi nem igazolta, hogy a felvonulók ténylegesen veszélyeztették a közrendet. A gyűlést fél órával a kezdete után fel is oszlatták. A bíróság ezzel kapcsolatban hangsúlyozta: ha a tüntetők nem vesznek részt semmilyen erőszakos cselekményben, a hatóságoknak nagyobb toleranciát kell tanúsítaniuk a békés demonstrációkkal szemben, különben az egyezmény 11. cikke szerinti gyülekezési szabadságot lényegétől fosztják meg.

Mindezek alapján a testület egyhangúlag megállapította az egyezmény sértését, mivel a rendőrség erőszakos beavatkozása aránytalan és szükségtelen volt a közrend fenntartásához.

Kommentár. A bíróság e döntésével jelentősen tágította a 11. cikk által védett gyülekezések körét: adott esetben jogszerűtlen tüntetés is védelemben részesülhet. Ugyanakkor a testület hangsúlyozta, hogy ez a kiterjesztett jogvédelem csak a békés tüntetésekre vonatkozik.

*Mkrtchyan kontra Örményország*⁵

Az ügy körülményei. A kérelmező Armen Mkrtchyan örmény állampolgár, aki az eset idején a Köztársaság Párt tagja volt. 2002. május 14-én részt vett egy demonstráción, melyet a pártja és hat más párt rendezett. A tüntetést követően a kérelmező felszólította a résztvevőket, hogy vonuljanak a közeli sugárúton a parlament épületéhez. Ugyanaznap este letartóztatták illegális felvonulásért és a tüntetésekre és utcai felvonulásokra vonatkozó jogszabályok megszegéséért. 2002. május 15-én az illetékes kerületi bíróság megállapította felelősségét a szabálysértési törvény alapján, és 1 Eurónak megfelelő pénzbírság megfizetésére kötelezte. Bár a bíróság döntése végleges és megfellebbezhetetlen volt, Mkrtchyan úr fellebbezést nyújtott be Polgári Fellebbviteli Bírósághoz. Beadványában azzal érvelt, hogy alkotmányos joga a kerületi bíróság döntése elleni fellebbezés, és hogy nem volt jogszabályi alap gyülekezési szabadságának korlátozására. A fellebbviteli bíróság helyben hagyta a kerületi bíróság döntését. Az ítélet ellen a panaszos ismét fellebbezett, de keresetét érdemi vizsgálat nélkül elutasították. Az örmény parlament 2004. április 28-án törvényt fogadott el az összejövetelek, demonstrációk, tüntetések és felvonulások tartásával kapcsolatos eljárásról.

*A határozat.*⁶ A bírósághoz benyújtott panaszában Mkrtchyan úr azt sérelmezte, hogy az örmény hatóságok által kiszabott szankció egyezményellenesen

korlátozta gyülekezési jogát, mivel az nem volt „törvényben meghatározott”. A bíróság megállapította: a felek vitatták, hogy az eset idején volt-e jogszabályi alapja a szabálysértési törvényben meghatározott szankció alkalmazásának. A szabálysértési törvény ugyanis az alkalmazott tényállás részeként utalt a másol „előírt szabályokra”. A kormány úgy védekezett, hogy ezek a szabályok egy 1988-as szovjet rendeletben találhatók, míg a panaszos úgy érvelt, hogy a Szovjetunió rendeletei Örményország függetlenségét követően már nem alkalmazhatók. E tekintetben a bíróság megállapította: nem volt egyértelmű nemzeti jogi szabály, illetve joggyakorlat arra vonatkozóan, hogy a Szovjetunió jogszabályai alkalmazhatók-e a függetlenség elnyerését követően Örményországban. Mivel sem a kormány, sem az eljáró bíróságok nem hivatkoztak a kapcsolódó rendeletre, a szabálysértési törvény megfogalmazása nem elég világos és precíz ahhoz, hogy a kérelmező – ésszerű körülmények mellett – előre láthassa cselekménye következményeit. A testület szerint csak 2004 áprilisában fogadták el a tüntetések, felvonulások és demonstrációk tartásáról szóló törvényt. A bírák hangsúlyozták: bár kétségtelenül elhúzódhat az az átmeneti időszak, amíg egy függetlenné vált állam kiépíti saját jogrendjét, nem elfogadható – különösen egy ilyen fontos alapjog esetében – a tizenhárom éves késés. Mindezek alapján a bíróság megállapította az egyezmény 11. cikkének megsértését.

Zeleni Balkani kontra Bulgária⁷

Az ügy körülményei. A kérelmező egy bolgár környezetvédelmi nonprofit szervezet. A plovdivi önkormányzat elkezdte a városon keresztülfolyó Maritza folyó partját megtisztítani mindentől, ami akadályozta a víz folyását, így a partot szegélyező fáktól és egyéb növényektől. A kérelmező szervezet úgy vélte, a fák és a növényzet elpusztítása jogszerűtlen, és az önkormányzat ezzel a folyó biológiai egyensúlyát veszélyezteti. Ezért 2000. április 18-án a szervezet bejelentette a hatóságoknak, hogy a következő napra tüntetést szervez az önkormányzat épületéhez. Április 19-én az önkormányzat a titkár által aláírt határozatban értesítette a jogvédőket, hogy nem engedélyezi a gyűlést, és a rendőrség még aznap délután aláíratott egy nyilatkozatot a szervezet vezetőivel, amelyben tudomásul vették a tilalmat. Ennek megfelelően a tüntetést nem tartották meg.

2000. április 26-án a jogvédők fellebbeztek a tiltás ellen. A fellebbezést az önkormányzatnál nyújtották be, de a hatóság nem továbbította az iratokat az illetékes bírósághoz. 2000. június 7-én ismét benyújtották a fellebbezést a plovdivi megyei bíróságnál.

A bíróság bekérte az önkormányzattól az ügy iratait, amelyeket – a fellebbezés kivételével – továbbítottak. 2001. március 28-án a bíróság megsemmisítette az önkormányzat tiltását, mivel az sértette a gyűlésekre és felvonulásokra vonatkozó 1990-es törvényt azzal, hogy nem a polgármester hozta meg a tiltó határozatot. Ezen kívül az önkormányzat nem jelölt meg egyetlen törvényi alapot sem, amely indokolta volna a kérelem elutasítását.

*A határozat.*⁸ A kérelmező szervezet a bírósághoz címzett beadványában kifogásolta, hogy a nemzeti hatóságok eljárása sértette az egyezmény 11. és 13. cikkében garantált jogait. A testület elfogadta, hogy az önkormányzat határozata korlátozta a kérelmező gyülekezési jogát, ezt a bolgár kormány sem vitatta. Mivel a plovdivi bíróság ítéletében megállapította, hogy a tüntetés megtiltásának nem volt jogi alapja, a strasbourgi testület nem tartotta szükségesnek a korlátozási teszt többi elemének vizsgálatát. Ebből a szempontból nincs jelentősége annak, hogy a kérelmező szervezet – a bíróság döntését követően – megrendezhette volna a tiltakozást. Mindezek alapján a bíróság megalapozottnak találta az egyezmény 11. cikkében biztosított gyülekezési szabadság sérelmét.

A hatékony jogorvoslattal kapcsolatban a testület hasonló következtetésre jutott. A kérelmező a törvényben meghatározott határidőn belül benyújtotta fellebbezését, amelyet a bíróság csak tíz hónappal később bírált el, annak ellenére, hogy a törvény ötnapos eljárási határidőt jelöl meg. Az ügy körülményei nem indokolták a késedelmet, még akkor sem, ha a felek részben hozzájárultak az eljárás elhúzódsához. Mivel az ítélet meghozatalakor a tüntetés már aktualitását veszítette, a jogorvoslat semmiképpen nem tekinthető hatékornak.

Kommentár. A fenti két ügyben a bíróság következetesen alkalmazta a „törvényben meghatározott eljárásra” vonatkozó tesztjét. Az ítéletek igazolják, hogy a korlátozás ezen eleme nem csupán formai követelményeket támaszt az államokkal szemben, a korlátozás alapjaként szolgáló jogszabálynak bizonyos minőségi előírásoknak is meg kell felelnie.

Çetinkaya kontra Törökország⁹

Az ügy körülményei. A kérelmező mint az Izmiri Emberi Jogi Egyesület irodájának vezetője 1999. július 2-án részt vett a Demokrácia, szekularizáció és béke címmel rendezett sajtótájékoztatón. A rendezvényen, körülbelül nyolcszáz fő részvételével, egy nyilatkozatot olvastak fel, amelyben sérelmezték a török hatóságok tehetetlenségét a sivaszi atrocitások elkövetőinek felelősségre vonásával kapcsolatban. Az ese-

ményről ugyanazon a napon rendőrségi jelentés készült, amelyben a sajtótájékoztatót szabadtéri gyűlésként írták le. A kérelmező és hat kollégája ellen jogellenes tüntetésen való részvétel miatt eljárást indítottak, azt állítva, hogy ezzel megszegték a szervezet alapszabályát. 2000. november 2-án a kérelmezőt hat hónap börtönbüntetésre ítélték. A börtönbüntetést később pénzbírságra változtatták, és valamenyny fellebbezését elutasították.

*A határozat.*¹⁰ A panaszos beadványában azt sérelmezte, hogy a sajtótájékoztatón való részvétel miatti eljárás korlátozta gyülekezési és véleménynyilvánítási szabadságát. Emellett kifogásolta az ellene folytatott eljárás tisztességes voltát is. A bíróság a 10. és 11. cikk kapcsán benyújtott panaszt csak a gyülekezési szabadság szempontjából vizsgálta. A testület megállapította, hogy a kérelmezőt mint az egyesület vezetőjét ítélték el a hatóságok által jogszerűtlennek minősített gyűlésen való részvétel miatt. Az ítélet alapja a részvétel volt; a hatóságok azt nem mérlegelték, vajon a tüntetés békésen zajlott-e le. Ezzel kapcsolatban a bíróság ismételten hangsúlyozta: a demokráciát veszélyeztetik azok az intézkedések, amelyek minden körülmények nélkül korlátozzák a gyülekezési és véleménynyilvánítási szabadságot. A jogszabályi keret, amely a kérelmező elmarasztalásának

alapjául szolgált, lényegében egy általános tilalmat fogalmazott meg úgy, hogy a hatóságoknak korlátlan mérlegelési jogot biztosított az egyesület céljának és alapszabályának értékelésében. Ez pedig sérti az egyezmény 11. cikkében garantált gyülekezési szabadságot.

Kommentár. A bíróság ismét hangsúlyozta, hogy a gyülekezési szabadság korlátozását szűken kell értelmezni: egy általános tilalom vagy a túl széles mérlegelési szabadság összeegyeztethetetlen az egyezményvel.

Polgári Eszter

JEGYZETEK

1. 5410/2003. számú kérelem.
2. A bíróság 2007. március 20-i ítélete.
3. 74552/01. számú kérelem.
4. A bíróság 2006. december 5-i ítélete.
5. 6562/03. számú kérelem.
6. A bíróság 2007. január 11-i ítélete.
7. 63778/00. számú kérelem.
8. A bíróság 2007. április 12-i ítélete.
9. 75569/01. számú kérelem.
10. A bíróság 2006. június 27-i ítélete.